УЛУУ БРИТАНИЯНЫН СЕЗОНДУК ЖУМУШЧУЛАР ПРОГРАММАСЫН КАТЫШУУЧУЛАРЫ ҮЧҮН КЕТҮҮ БОЮНЧА АЛДЫН-АЛА БАГЫТТАМА

КАДЫР-БАРКТЫ, КООПСУЗДУКТУ ЖАНА БАКУБАТТУУЛУКТУ КАМСЫЗ КЫЛУУ

ЖАРАНДАРДЫ ЧЕТ ӨЛКӨДӨ ИШКЕ ОРНОШТУРУУ БОРБОРУ
ЦЕНТР ТРУДОУСТРОЙСТВА ГРАЖДАН ЗА РУБЕЖОМ

IOM
UN MIGRATION

ЖООПКЕРЧИЛИКТИ ЧЕКТӨӨ ЖӨНҮНДӨ БИЛДИРҮҮ

Бул басылмада айтылган пикирлер авторго таандык жана Эл аралык Миграция Уюмунун (ЭМУ) көз карашын сөзсүз түрдө чагылдырбайт. Колдонулган аталыштар жана материалдарды басылмада көрсөтүү кайсы болбосун өлкөнүн, аймактын, шаардын же анын бийлигинин укуктук абалына, анын чек араларына байланыштуу расмий пикирди билдирбейт.

ЭМУ гумандуу жана тартиптүү миграция мигранттарга жана коомго пайда алып келет деген принципке таянат. Өкмөттөр аралык уюм катары ЭМУ эл аралык коомчулуктагы өнөктөштөрү менен бирге иш алып барып, миграция боюнча практикалык маселелерди чечүүгө көмөк көрсөтөт; миграция маселелери боюнча түшүнүктү тереңдетет; миграция аркылуу социалдык жана экономикалык өнүгүүгө көмөктөшөт жана мигранттардын инсандык кадыр-баркын жана жыргалчылыгын коргойт.

МАЗМУНУ

1- КАДАМ: ТОБОКЕЛДИКТЕР ЖАНА ЖОЛ БЕРИЛБЕС ЖҮРҮМ-ТУРУМДАР 4

2-КАДАМ: ЖУМУШКА ОРНОШУУ 10

ЗОМБУЛУКМАМИЛЕНИАЖЫРАТАБИЛҮҮЖАНАКООПСУЗДУКТАБОЛУУ........15

ӨЗ УКУКТАРЫҢЫЗДЫ БИЛҮҮ: УЛУУ БРИТАНИЯДА КАЙДАН ЖАРДАМ АЛУУГА БОЛОТ 20

3-КАДАМ: КАЙТЫП КЕЛҮҮ. МЕКЕНДЕ КОЛДОО АЛУУ 30

ТУУРА ЭМЕС ЖҮРҮМ-ТУРУМДАР ЖӨНҮНДӨ БИЛДИРҮҮ 34

Сезондук жумуш сизге акча иштеп табууга, жаңы көндүмдөргө ээ болууга жана келечкте пайда алып келе турган тажрыйба топтоого мүмкүнчүлүк берет. Көптөгөн жумушчулар бул мүмкүнчүлүктү үй-бүлөсүн колдоо, үй жайын оңдоо, билим алуу же жаңы пландар үчүн акча чогултуу үчүн колдонушат. Башка өлкөдө жашап, иштөө сиздин жеке өсүүңүзгө, жаңы маданияттар менен таанышууга жана келечекке карай ишеним курууга жардам берет.

Ошол эле учурда, үйдөн алыста, жаңы чөйрөдө болуунун кооптуу жагдайлары да бар. Бул колдонмо сизге коопсуздукту сактоого, укуктарыңызды түшүнүүгө жана кыйынчылыктар пайда болгондо кайдан жардам издөө керектигине жардам берет.

Колдонмодо төмөндөгү маалыматтар камтылган: эмгек мигранты катары гендердик негиздеги зомбулуктан, эксплуатациядан жана зомбулук мамиледен коргонуу укугуңуз бар.

- Чет элде кандай жагдайлар сиздин коопсуздугуңузга коркунуч туударарын жана укуктарыңыздын бузулушуна алып келээрин түшүндүрүү. Мындай жагдайлар Программа операторлору, агенттиктер, фермадагы жумуш берүүчүлөр, менеджерлер жана кесиптештер тарабынан жасалган этикалык нормаларга каршы жүрүм-турумдарды камтыйт. Сизге жеңил болушу үчүн колдонмону үч негизги кадамга бөлүп түшүндүрөбүз: жумушка кабыл алуу, иш менен камсыз болуу жана жумуштан кайтып келүү. Бул колдонмо коркунучтарды алдын ала аныктоого, алардын алдын алууга, эгерде ал коркунучтарга туш болсоңуз, өзүңүздү коргоого жардам берет.
- Кырдаал кооптуу болгондо эмне кылуу керек.
- Кеңеш жана колдоо алуу, ошондой эле көйгөйлөрдү коопсуз жана жашыруун билдирүү үчүн кайда кайрылууну билүү. Сиз канчалык көп билсеңиз, ошончолук коопсуз болосуз. Кабардар болуу жана маалымат - бул сиздин күчтүү куралыңыз.

1-кадам:

ЖУМУШКА КАБЫЛ АЛУУ. КОРКУНУЧТАР ЖАНА ЖОЛ БЕРИЛГИС ЖҮРҮМ-ТУРУМДАР

Бул жерде сиздин миграциялык саякатыңыз башталат. Мүмкүн болгон коркунучтар жөнүндө билүү сизге коопсуз жана туура чечимдерди кабыл алууга жардам берет. Көпчүлүк коркунучтар жумушка кабыл алууда, сиз жумушка орношууга арызын толтуруп жатканда же чет жака жумушка даярданып жатканда башталат.

Бул этапта, сиздин эмгек келишимиңизге, документтериңизге, качан жана каякка кетээриңизге Программа операторлору, ортомчулар же агенттиктердин жана визага арыз берүү борборлорунун өкүлдөрүнүн таасири чоң. Ушул себептен өз укугуңузду түшүнүп, ар бир кадамыңызга этият болуу маанилүү.

Жумушка кабыл алууда гендердик негиздеги зомбулук

Жумушка кабыл алууда, гендердик негиздеги зомбулук бул эркекменен аялдардын ортосундагы социалдык айырмачылыктардан улам, жумушчунун эркине каршы жасалган ар кандай зыяндуу аракеттерди билдирет. Бул зомбулукка физикалык, сексуалдык же психологиялык зыян келтирүү, ошондой эле коркутуу, мажбурлоо же эркиндикти чектөөлөрдү кирет.

Ошондой эле аялдарга менен эркектерге карата ар кандай багытталган кемсинтүү, кордоо, куугунтук, коркутуу жана кысым көрсөтүү түрүндө болушу мүмкүн.

Сезондук жумушчуларга карата зомбулук ар кандай формада болушу мүмкүн, мисалы:

- Физикалык зомбулукка уруу, өрттөө, кысымга алуу, түртүп жиберүү, медициналык жардам берүүдөн баш тартуу, баңгизатты мажбурлап колдондуруу, Программа операторлору же ал тургай үй-бүлө мүчөлөрү тарабынан келишим түзүүгө мажбурлоо коркунучтары кирет.
- Психологиялык зомбулукка жумушчулардын өзүн өзү алсыз же коркуу абалында сезүүсүнө себеп болгон басынтуу, оозеки кордоо, коркутуу кирет, алар жумушчулар өзүн күчсүз же коркунучту акыбалдай сездиришет.
- Экономикалык зомбулук аялдардын же эркектердин экономикалык мүмкүнчүлүктөрүн чектеген гендердик чектөөлөрдү камтыйт, мисалы, жумушка орношуу укугунан баш тартуу, коопсуз жумушка кабыл алуу каналдарына же билим алууга жана окутууга кирүүгө бөгөт коюу.
- Жумушка кабыл алуу учурунда, Программа операторлору, ортомчулар, ал тургай үй-бүлө мүчөлөрү зыяндуу гендердик ишенимдерди колдонуп, өз бийлигин кыянаттык менен пайдаланганда, гендердик зомбулук коркунучтарыпайда болушу мүмкүн. Бул аялдардын тынчсызданууларын ачык айтысуунa жол бербөө, аларды кооптуу же адилетсиз шарттарга макул болууга мажбурлоо, же алардын тандоосун көзөмөлдөө үчүн коркутуу жана манипуляция колдонуу түрүндө көрүнүшү мүмкүн.

Жумушчулар өз укуктарын же кайсы жерден жардам алса болорун билбеген учурда, гендердик зомбулуктун коркунучу жогорулайт. Мындай маалыматтын жоктугу аларды адилетсиз мамилеге жана басмырлоого көбүрөөк дуушар кылып, абалын оордотот жана мажбурлоого, эксплуатацияга же зомбулукка алып келиши мүмкүн болгон шарттарды түзөт.

Жумушка кабыл алууда сексуалдык эксплуатация, зордук-зомбулук жана ыдык көрсөтүү

Кыргызстандын мыйзамдары сизди жумушка алуу учурунда коргойт, анын ичинде адилеттүү мамилеге болгон укугуңузду, басмырлоодон коргоону жана зомбулук же кыянаттык менен пайдалануу эркиндигиңизди коргойт

- «Эркектер менен аялдар үчүн бирдей укуктардын жана бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы бардык жарандар үчүн бирдей укуктарды жана бирдей мүмкүнчүлүктөрдү тааныйт.
- Кыргызстандын Эмгек кодекси гендердик негизде басмырлоого тыюу салат жана жумушка орношуу процессине чейин созулган коопсуз эмгек шарттарына укук берет.
- «Үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу жөнүндө» мыйзам Кыргызстандын Кылмыш-жаза кодексине, Үй-бүлөлүк зомбулуктун алдын алуу жөнүндө мыйзамга өзгөртүүлөрдү киргизет жана гендердик зомбулуктун ар кандай формаларын, анын ичинде психологиялык жана экономикалык зомбулукту тааныйт.
- Кыргызстан аялдарга карата басмырлоонун бардык түрлөрүн жоюу жөнүндө конвенция сыяктуу эл аралык документтерди ратификациялаган жана миграция жана эмгек миграциясында ГЗка каршы коргоону күчөтүүчү эл аралык милдеттенмелерге жана стандарттарга шайкеш келет.

Жумушка кабыл алууда сексуалдык эксплуатация, кыянаттык жана ыдык көрсөтүү

Программа операторлору, ортомчулар же агенттиктин кызматкерлери өздөрүнүн бийлигин жана көзөмөлүн сексуалдык максатта кыянаттык менен пайдаланган учурда пайда болот. Бул адам ким болгонуна же кандай кызматты ээлегенине карабастан, мындай аракеттер эч качан кабыл алынбайт. Эгер сиз ушундай жагдайга туш болсоңуз, анда сиз сый-урмат менен мамиле кылууга жана жардам алууга укугуңуз бар. Мындан тышкары, уюмдар жана компаниялар зомбулук көрсөткөндөргө каршы каршы чара көрүүгө милдеттүү.

Жол берилбеген жүрүм-турумдар төмөнкүлөрдү камтышы мүмкүн:

- Сексуалдык эксплуатация. Программа операторлору, ортомчулар же агенттиктердин же виза алуу борборлорунун өкүлдөрү жумушка орношутуруу, документтерди тезирээк бүтүрүү, жакшыраак жумушка орноштуруу, акча же пайдалуураак келишим шарттары үчүн сексуалдык кызмат көрсөтүүнү талап кылышы мүмкүн. Бул ошондой эле сексуалдык шантажды камтыйт, мисалы, эгер сиз сексуалдык аракеттерге макул болбосоңуз, арызыңыз же келишимиңиз четке кагылат деп коркутуу мүмкүн. Эгерде жетекчи же Программа оператору жумушуңузду сактап калуу же жакшы шарттарга ээ болуу үчүн «өзгөчө кызматтарды» талап кылса, бул сексуалдык эксплуатация болуп эсептелет. Сиз корголууга укуктуусуз жана каалаcаңыз мындай учурлар жөнүндө билдире аласыз.
- Сексуалдык зомбулук жана/же ыдык көрсөтүү. Программа операторлору, ортомчулар же агенттиктин кызматкерлери тарабынан жасалган ар кандай сексуалдык иш-аракеттерине, жүрүм-турумуна же коркутууларга жол берелбейт. Буга орунсуз кармалоо, сексуалдык тариздеги тамашалар же комментарийлер, жыныстык катнашка мажбурлоо, зордуктоо же зордуктоо коркунучу кирет. Эгер кимдир бирөө сизди жыныстык катнашка мажбурласа, коркутуп-үркүтсө же эркиңизге каршы кандайдыр бир сексуалдык мүнөздөгү иш-аракеттерди жасаса, анда бул сексуалдык зомбулук болуп саналат. Жыныстык кол тийбестикке каршы ар кандай комментарийлер, жесттер, же физикалык байланыш болобу, ыдык көрсөтүү болуп саналат. Мындай аракеттерге эч качан жол берилбейт жана сиз алар тууралуу билдирип, жардам жана колдоо суроого укугуңуз бар.

Жагдай	Кантип көрүнүшү мүмкүн	Сиз эмне кыла аласыз
Программа оператору орунсуз же сыйлабаган сөздөрдү же комментарийлерди колдонот	**Маектешүү учурунда сизди ыңгайсыз абалга калтырган дене түзүлүшүңүз тууралуу комментарийлер же жеке (интимдик) мамилелериңиз жөнүндө суроолор**	**Маектешүү токтопуп, мындай жүрүм-турум жөнүндө тиешелүү органга билдириңиз (“Тартип бузуу жөнүндө билдирүү” бөлүмүндөгү таблицаны караңыз)**
Мамлекеттик органдын өкүлү сизди жеке жолугушууга мажбурлап жатат	**Түнкүсүн же жеке жерде жолугушууну сунуштайт**	**Жолугушуудан баш тартып, аны ишенимдүү каналдарга билдириңиз**
Жумушка кабыл алуу учурунда коркутуулар	**Сизге “Эгер кызматташпасаңыз, жумушка кабыл алуу мүмкүнчүлүгүңүздү жоготосуз” деген билдирүү келди**	**Бул кабыл алынгыс. Тийиштүү органдарга кайрылыңыз. Сиздин корголууга укугуңуз бар**

Эскертүү! Зомбулук дайыма эле бетме-бет болбойт. Ал телефон аркылуу же интернетте да болушу мүмкүн. Билдирүүлөр, чалуулар же социалдык тармактар аркылуу кызматкерлерге басым жасоо, кысым көрсөтүү же коркутуу жасалышы мүмкүн. Бул санариптик зомбулук деп аталат жана бул жеке, бетме-бет зомбулук сыяктуу эле олуттуу. Мындай аракеттерге адепсиз же коркутуучу билдирүүлөрдү кайра-кайра жөнөтүү, макулдугуңузсуз улам-улам байланышуу же жеке сүрөттөрүңүздү же видеолоруңузду уруксатсыз бөлүшүү кирет. Бул зомбулук стресске, тынчсызданууга, депрессияга жана ал тургай ден соолукка байланыштуу кейгөлөргө алып келиши мүмкүн.

⚠ **Эсиңизде болсун:** Интернеттеги зомбулук да зомбулук болуп саналат, жана аны кабарлап, колдоо алуу укугуңуз бар – башка түрдөгү зомбулук сыяктуу эле.

Сиз ар дайым Кыргызстандын Акыйкатчысынын (Омбудсменинин) ыкчам номурларына чалсаңыз болот:

- **115 жардам жана кеңеш алуу үчүн, же WhatsApp 0999 000 115.**

Ошондой эле Жарандарды чет өлкөдө жумушка орноштуруу борборунун ыкчам номерлери аркылуу жардам алсаңыз болот:

- **1899 же 0800 000189 (жергиликтүү чалуулар үчүн) же +996 559 189 900 (чет өлкөдөн чалуулар үчүн)**
- **+996 224 550 332 же +996 227 550 332 (WhatsApp).**

Бардык чалуулар купуя болуп саналат. Бул кызматтар бекер, купуя жана сиздин коопсуздугуңуз менен абийириңизди коргоого багытталган. Сиз жалдоо процессинде же саякатыңыздын ар кайсы этаптарында кандайдыр бир туура эмес жүрүм-турум жөнүндө билдире аласыз. "Туура эмес жүрүм-турум жөнүндө билдирүү" бөлүмүнөн толук маалыматты караңыз. Сиз анонимдүү түрдө билдире аласыз. Эсиңизде болсун: сиз жалгыз эмессиз.

Бул кызматтар бекер, купуя жана сиздин коопсуздугуңуз менен абийириңизди коргоого багытталган. Сиз ар дайым кызматка алуу процессинде же башка этаптарда болуп жаткан ар кандай мыйзамсыз жүрүм-турумду билдире аласыз. Толугураак "Тартип бузуу жөнүндө билдирүү" бөлүмүндө. Сиз анонимдүү билдире аласыз. Эсиңизде болсун: сиз жалгыз эмессиз.

Өзгөчө кырдаалдарда дароо милицияга чалыңыз: Кыргызстандагы милиция кызматынын номери - 102, же өзгөчө кырдаалдар кызматынын бирдиктүү ыкчам номерин колдонуңуз - 112.

МИСАЛДАР:

1 Программанын оператору Аидага эгер ал атын тизмеден тезирээк алдыга жылдыргысы келсе, анда аны менен кечки тамакка барышы керектигин айтты. Программа оператору мындайды талап кыла алабы?

Жок. Жеке же сексуалдык мүнөздөгү талаптарды коюу . Жеке же сексуалдык ырайым сурап кайрылууга эч качан жол берилбейт. Бул туура эмес жана бул тууралуу билдирсеңиз болот, ошондо уюм чара көрүп, сизге колдоо көрсөтөт.

2 Жумушка орноштуруу жолугушуусунда агенттиктин менеджери катышуучулардан ыңгайсыз жана уят абалда калтырган тапшырманы аткарууну суранды. Айгүл баш тартканда, анын аты тизмеден алып салынды. Мындайга жол берилеби?

Жок. Жумушчулар кадыр-баркын басмырлаган же кемсинткен өтүнүчтөрдү четке каккандыгы үчүн жазаланбашы керек. Бул туура эмес жана бул тууралуу билдирсеңиз болот, ошондо уюм чара көрүп, сизге колдоо көрсөтөт.

3 Марат ортомчунун «Биз аялдарды жана майыптарды кабыл албайбыз» дегенин угуп калды. Программа операторунун мындай айтуусу мүмкүнбү?

Жок. Бул - дискриминация. Ар бир адам жумушка кабыл орношуужа жынысы, майыптыгыже башка жеке абалына карабай бирдей мүмкүнчүлүктөргө ээ болушу керек. Бул туура эмес жана бул тууралуу билдирсеңиз болот, ошондо уюм чара көрүп, сизге колдоо көрсөтөт. Программа операторлору жумушчуларды жынысы майыптыгы же жеке абалына карата аларды четтеткен же кайдыгер калтырган билдирүүлөрдөн оолак болуусу зарыл. Тескерисинче, алар жумуштун талаптары тууралуу так маалымат бериши керек, ошондо талапкерлер өздөрү чечим кабыл алышат. Бардык талапкерлер иштин мүнөзү жөнүндө алдын ала кабардар болушу керек, ошондой эгерде керектүү болсо өздөрүнө макул өзгөртүүлөрдү сурай алышы керек.

4 Маалымат сессиясында мамлекеттик агенттиктин өкүлү жаш аялга жумуштан кийин аны менен жалгыз жолукса, анын арызын «тездете» аларын айтты. Бул туурабы?

Жок. Кызмат көрсөтүүнүн акысы катары жеке же сексуалдык мүнөздөгү кызмат көрсөтүүнү талап кылуу кабыл алгыс жүрүм-турум. сурап кайрылууга жол берилбейт. Бул туура эмес бул тууралуу билдирсеңиз болот, ошондо уюм чара көрүп, сизге колдоо көрсөтөт.

2-кадам

ЖУМУШКА КАБЫЛ АЛУУ. ЗОМБУЛУКТУ ТҮШҮНҮП, КООПСУЗДУКТА БОЛУҢУЗ

Эгерде коопсуздук, урмат-сый жана адилеттүүлүк камсыз кылынса, сезондук жумуш оң таасир берип, күч-кубаттандырган тажрыйба боло алат.

Зомбулук сиз чет өлкөдө жашап, иштеп жаткан учурда да орун алышы мүмкүн. Бул бөлүм сизге коркунучтарды түшүнүүгө, өз укуктарыңызды билүүгө жана Улуу Британиядагы жумуш маалыңызда да, жашаган жериңизде да коопсуздукта жана колдоо астында болуунун практикалык жолдорун билүүгө жардам берет.

Жеке же коомдук чөйрөдөгү гендердик зомбулук

Гендердик зомбулук эркектер менен аялдардын ортосундагы айырмачылыктардын социалдык айырмачылыктардан улам, адамдын эркине каршы жасалган ар кандай зыян келтирүүчү аракеттерди билдирет. Бул физикалык, сексуалдык же психологиялык зыян келтирүүнү, мындан тышкары коркутууну, мажбурлоону же эркиндикти чектөөнү камтыйт. Улуу Британияда жүргөндө, зобмулук жумуш ордуңуздан тышкары, мисалы, турак жайыңызда, үй-бүлөңүздө же жамаатыңызда болушу мүмкүн. Бул олуттуу маселе жана сизди коргоого ала турган колдоо бар.

Мисалы:

- Физикалык зомбулукка өнөктөш, жубай же жамаат мүчөсүнүн тарабынан ур-токмокко алуу, өрттөө, чымчуу, түртүп жиберүү, медициналык жардам алууга тоскоол болуу же коркутуулар көрсөтүлгөн кирет.
- Психологиялык зомбулукка бул жашаган жайда же коомчулукта кемсинтүү, акаарат келтирүү, коркутуу же көзөмөлдөөгө багытталган жүрүм-турум кирет.
- Экономикалык зомбулукка өнөктөшүңүздүн же үй-бүлө мүчөсүнүн акчаңызды кармап калуусу же чечимдериңизди көзөмөлдөө үчүн сизге каржылык басым көрсөтүүсү кирет.

Зордук-зомбулукка салым кошкон факторлордун катарына зыяндуу стереотиптер (мисалы, эркектер аялдарды көзөмөлдөсө болот деген ишеним), акчага жана миграцияга байланышкан үй-бүлөлүк стресс, үй-бүлөнүн колдоосунан обочолонуу, көйгөйдү айтууга жол бербеген уят же жаман көрүнүп калуудан коркуу, ошондой эле арыз же жардам алуу жолдорун билбөө кириши мүмкүн. Интимдик өнөктөш (мисалы, жубайы/жубайы) тарабынан жасалган жыныстык негиздеги зомбулук Улуу Британиянын мыйзамдарында үй-бүлөлүк зомбулук катары да каралат, ошондуктан сиз Улуу Британиянын 2021-жылдагы Үй-бүлөлүк зомбулук жөнүндөгү мыйзамы менен корголосуз.

⚠ **Эсиңизде болсун:** Зомбулук жумуштун сыртында болуп өтсө да, сиз корголосуз, аны билдирүүгө укугуңуз бар жана колдоо көрсөтүлөт.

Жумуш ордундагы сексуалдык эксплуатация, сексуалдык зомбулук жана ыдык көрсөтүү

Жумуш ордундагы сексуалдык эксплуатация, кыянаттык зомбулук жана ыдык көрсөтүү - сиздин жумушуңузга байланыштуу адамдар сексуалдык же башка артыкчылыктарга ээ болуу үчүн ыйгарым укуктарын кыянаттык менен колдонгондо пайда болот. Мындай жагдайлар эч качан кабыл алынбайт. Жоопкерчилик иш берүүчүгө же уюмга таандык, жана сиз арыз жазууга жана коргоону алынууга укуктуусуз.

Мисалдар төмөнкүлөрдү камтыйт:

- Сексуалдык эксплуатация: жумушка орношуу, жакшыраак нөөмөткө, эмгек акыга, турак жайга же визаны узартуу үчүн сексуалдык кызмат көрсөтүүгө мажбурлоого аракет кылуу. Бул келишимдерге же документтерге байланыштуу сексуалдык шантаж же коркутууларды да камтышы мүмкүн.

- Сексуалдык зомбулук жана/же ыдык көрсөтүү: ар кандай каалабаган сексуалдык иш-аракеттер, коркутуулар же жүрүм-турум, ошондой эле сизди көзөмөлдөө үчүн акча же жумуш коопсуздугун колдонуу. Буга сексуалдык аракеттерге мажбурлоо же басым көрсөтүү,же баш тартсаңыз, жумуштан бошотуу, зомбулук же башка терс натыйжалар менен коркутуу кирет. Эмгек акыны кармап калуу, мыйзамсыз чегерүүлөрдү жасоо же кже жумуштан бошотуу менен коркутуп, жумушчуларга басым көрсөтүү же көзөмөлдөө да зомбулуктун бир түрү болуп саналат. Бул ошондой эле жетекчилердин, менеджерлердин же кесиптештердин сизге карата кааланбаган сексуалдык тамашаларды, комментарийлерди, жаңсоолорду, тийишүүлөр же тынымсыз көңүл буруулары да кирет. Бул жүрүм-турумдардын бардыгы кабыл алынгыс жана алар жөнүндө билдирүү керек.

Кылмышкерлерге уюштуруучулар, жетекчилер, ферманын администраторлору, менеджерлер, ошондой эле улук кызматтагы же таасирге ээ болгон кесиптештер кириши мүмкүн.

Кошумча себептерге жумушун жоготуу коркуусу, үйгө жиберилишинен чочулоо, турак-жай үчүн жумуш берүүчүгө көз карандуулук, тил тоскоолдуктары, стигма (терс коомдук көз караш), жана зыяндуу гендердик стереотиптер кириши мүмкүн.

⚠ **Эсиңизде болсун:** Эгерде сиз кандайдыр бир зордук-зомбулукка дуушар болсоңуз, бул сиздин күнөөңүз эмес. Жумуш ордунда ким өз бийлигин кыянат колдонгонуна карабастан, ал адам сиздин башчыңыз же көзөмөлчүңүз болсо дагы, бул жагдайды коопсуз түрдө билдирүүгө жана коргоо алынууга укугуңуз бар.

Фермаларда коргоо жана даттанууларды кароо механизмдери

Улуу Британияда иштей баштаганда, сиз ферманын администрациясы жумушчулардын коопсуздугун сактоо эрежелерин жана көйгөйлөрдү жана даттанууларды кантип билдирсе болорун түшүндүргөн тааныштыруу/багыттоо сессиясына катышасыз, бул коргоо жана даттанууларды кароо механизмдери деп аталат.

Бул жумушчуларды зомбулуктан, кысым көрсөтүүдөн же ар кандай кыянаттыктан коргогон жана даттануулардын коопсуз жол менен билдирүүгө мүмкүнчүлүк берген система. Сезондук жумушчулар программасына катышкан ар бир ферма Улуу Британиянын мыйзамдарын сактоого милдеттүү. Бул 2010-жылдагы Теңчилик жөнүндө мыйзамга (Equality Act 2010) жана 2023-жылдагы

Жумушчуларды коргоо жөнүндө мыйзамга (Worker Protection Act 2023) ылайык, дискриминацияга, кысым көрсөтүүгө жана зомбулукка каршы күчтүү коргоо чараларын камтыйт. Бардык жетекчилер жана кызматкерлер бул мыйзамдык талаптарды сактоого милдеттүү.

⚠️ **Эсиңизде болсун:** зомбулуктун же кысым көрсөтүүнүн ар кандай түрү, анын ичинде санариптик (онлайн) зомбулук жана кысым көрсөтүү, таптакыр жол берилбейт. Сиз Улуу Британиянын жараны болбосоңуз да, өз оюңузду ачык айтууга жана корголууга толук укугуңуз бар. Коргоо чаралары, эрежелер жана талаптар сиздин татыктуу, коопсуз жана урмат-сый менен жашап,иштешиңизди камсыз кылуу үчүн кызмат кылат.

ДАТТАНУУЛАРДЫ КАРОО МЕХАНИЗМДЕРИ КАНДАЙ ИШТЕЙТ

Билдирүү

Эгер сиз зомбулуктун, ыдык көрсөтүүнүн, анын ичинде санариптик ккодулоонун кандайдыр бир көрүнүштөрүнө кабылсаңыз жана өзүңүздү коопту абалда сезсеңиз, бул тууралуу жетекчиңизге, коргоо юоюнча жоопту кызматкерине билдирип, же чарбанын же Программа операторунун даттануулар үчүн атайын каналдарына (ишеним телефонуна, арыз формасы же жолугушуу аркылуу кайрылыңыз. Фермада ишке киришүү/багыттоо учурунда сизге байланыш маалыматтары берилет. Улуу Британияда өзгөчө кырдаал болсо **999** номерине полицияга чалсаңыз болот, шашылыш эмес учурлар үчүн **101**, ал эми медициналык жардам керек болсо **111** номерине кайрылууга болот.

Колдоо

Сизге медициналык жардам, психосоциалдык колдоо жана коопсуз кызматтарга кайрылууну камтыган жардам сунушталат. Сиздин билдирүүңүз жашыруун түрдө каралат. Сизге жардам бере турган уюмдар “Укуктарыңызды билиңиз. Улуу Британияда кайдам жардам алса болот” деген бөлүмдө көрсөтүлгөн.

Коргоо

Иш берүүчү сизди сиз арызданган тараптын   өч алуусунан жана башка зыян келтирүүчү иш-аракеттеринен коргоого милдеттүү.

⚠️ Эсиңизде болсун: сиздин коопсуздугуңуз биринчи орунда турат. Улуу Британиянын мыйзамдары жана коргоо саясаты бардык жумушчуларды коргойт. Эгер бир нерсе туура эмес сезилсе, жардам сурасаңыз болот.

ЖАРДАМ СУРАП КАЙРЫЛУУ

Башка өлкөдө жашоо кыйын болушу мүмкүн, айрыкча англис тилин жакшы билбесеңиз. Эгер сиз зордук-зомбулукка, ыдык көрсөтүүгө же кооптуу жагдайларга туш болсоңуз, анда эсиңизден чыгарбаңыз: сиздин коопсуздугуңуз биринчи орунда турат.

Ар кандай кырдаалга даяр болуу үчүн, сактык чараларын көрүү маанилүү экендигин унутпаңыз:

- Чалууларды жүргүзүү үчүн жетиштүү акча менен телефонуңуз кубаттап (заряддап) ар дайым жаныңызда кармаңыз.
- Тез жардам номерлерин телефонуңузга сактаңыз (999 – полиция, 111 – медициналык кызматтар, 101 – шашылыш эмес полиция).
- Телефон номериңизди жана дарегиңизди англис тилинде жаттап алыңыз.
- Ишенимдүү адамдардын байланыш номерин (үй-бүлө мүчөсү, дос же жамааттын мүчөсү) сактап алыңыз. Алардын арасында (контакттарыңызда) англис тилинде эркин сүйлөгөндөрболсо абдан жакшы болот.
- Кесиптештериңиз менен өз ара колдоо көрсөтүүчү байланыштарды түзүп, бири-бириңиздин абалыңызды байма-бай текшерип туруу жөнүндө макулдашып, коопсуздук үчүн байланыш номерлериңизди бөлүшүп алыңыз.
- Бул баракчада төмөндө келтирилген колдоо кызматтарын текшериңиз. Айрым уюмдар расмий арыз бергенге чейине кеңеш бере алышат.

АНГЛИСЧЕ ПАЙДАЛУУ СӨЗ АЙКАШТАРЫ

Бир нече жөнөкөй сүйлөмдөрдү үйрөнүү же сактоо өзүңүздү коргоого жана тезирээк жардам алууга жардам берет. Сиз аларды полиция кызматкерине, кесиптешиңизге, байланыш операторуна же жакын адамыңызга үнүңүздү чыгарып окусаңыз болот. Бардык уюмдар орус же кыргыз тилдеринде тез жардам көрсөтө алышпайт, ошондуктан англис тилинде айрым негизги фразаларды үйрөнүү маанилүү. Мындан тышкары, котормочу колдонмосун мобилдик телефонуңузга жүктөп алуу пайдалуу болот. Эсиңизде болсун: коркуп же тартынып жатсаңыз да, жардам суроо сиздин укугуңуз.

Пайдалуу сөз айкаштары	Транскрипция (орусча)	Кыргызча котормо
I am calling from [your location]. I want to report harassment/abuse.	Ай эм коллинг фром [ваше местоположение]. Ай уонт ту рипорт хэрэсмент/абьюз.	Мен [сиздин жайгашкан жериңизден] чалып жатам. Кыйноолор/кыянаттык жөнүндө билдиргим келет.
I am calling from [your location]. I need help.	Ай эм коллинг фром [ваше местоположение]. Ай нид хелп.	Мен [сиздин жайгашкан жериңизден] чалып жатам. Мага жардам керек.
I am not safe here. It is not safe to stay here.	Ай эм нот сэйф хиэ. Ит из нот сэйф ту стэй хиэ.	Мен бул жерде коопсуз эмесмин. Бул жерде калуу кооптуу.
My supervisor/co-worker is bothering me.	Май супервАйзор / ко-уоркер из боззринг ми.	Менин жетекчим/кесиптешим мени кыйнап жатат.
I feel unsafe at work.	Ай фил ансэйф эт уорк.	Жумушта өзүмдү коопсуз сезбейм.
I need to report harassment.	Ай нид ту рипоорт хэрэсмент.	Кыйноолор жөнүндө кабарлашым керек.
I need a doctor.	Ай нид э доктор.	Мага дарыгер керек.
I was hurt, I need medical help.	Ай уоз хёрт, ай нид мэдикл хелп.	Жаракат алдым, медициналык жардамга муктажмын.
Please call 999, it is an emergency.	Плиз кол найн найн найн, ит из эн имеджменси.	999 номерине чалыңыз, бул өзгөчө кырдаал.
I don’t speak English, so I need someone who speaks Russian	Ай донт спик инглиш, со ай нид самуон, ху спикс рашин.	Англис тилин билбегендиктен орус тилин билген адам керек.

Бирге жашоо жана иштөө

Улуу Британияда жашап, иштөө бул тең укуктуулук жана өз ара сый-урматтын бийик тутулган коомчулуктун мүчөсү болуу. Ар бир адам башкаларга адилеттүү мамиле кылып, жоопкерчиликти бөлүшүп, коопсуз жана позитивдүү чөйрөнү түзүшү керек. Төмөндө берилген пункттар бул иш жүзүндө эмнени билдирерин түшүнүүгө жардам берет.

- Кесиптештериңизди сыйлаңыз. Жумушта, турак жайда жана коомдо баарына татыктуу мамиле жасаңыз. Угуу, кызматташуу жана сылык-сыпаа болуу күн сайын маанилүү.
- Эркектер менен аялдар үй милдеттерин тең бөлүшөт. Улуу Британияда эркектер да, аялдар да тазалык иштерин жасап, тамак бышырып, жалпы үй иштерин бирдейаткарышат.
- Аялдар кандай кызматтарда иштей алышат. Алар жетекчи, администраторлор же ферма ээлери болушу мүмкүн. Аялдар чечимкабыл алып,эркектерге карата көрсөтүлгөн сый-урмат сыяктуу эле сый көрөт .
- Ыдык көрсөтүүгө жол берилбейт. Адамдарга карата комментарий берүү, тийишүү, тамашалоо же алар каалабаган комментарийлерди берүү ыдык көрсөтүү деп эсептелет. Бул Улуу Британияда олуттуу кабыл алынат жана юридикалык кесепеттерге алып келиши мүмкүн, анын ичинде полициянын иш-аракеттери, эгерде арызданган тарап сиздин өлкөңүздөн жана коомчулугуңуздан болсо дагы. Мындай жүрүм-турумга жол берилбейт жана жазаланат.
- Сый-урматтуу мамиле ишенимди түзөт. Сый-урмат менен жашоо жана иштөө позитивдүү чөйрөнү жаратат, чыр-чатактардын алдын алат жана ар бир адам коопсуз жана колдоого алынгандай сезет.
- Бардык жумушчулар коопсуз жана татыктуу турак жайга укуктуу. Эркектер менен аялдар кааласа, жеке, жыныска ылайык турак жайды сурап алууга мүмкүнчүлүгү болушу керек, бул жеке жашоо купуялыгын, ар-намысты жана коопсуздукту камсыз кылат.

МИСАЛ СУРООЛОР/СЦЕНАРИЙЛЕР:

1 Зухранын жетекчисм кошумча жумуш сааттарын ал менен жумуштан тышкары аны менен жалгыз жолугушууга макул болгондо гана кошумча сменаларды ала аларын айтты. Бул туурабы?

Жок. Команданын лидери эч качан жумушка орношуу мүмкүнчүлүктөрүнүн ордуна сексуалдык мамилени талап кылуу үчүн өз кызматтык ордун колдонбошу керек. Бул туура эмес жана уюм чара көрүп, сизге колдоо көрсөтүү үчүн билдиришиңиз керек.

2 Алинанын жетекчиси аны «менин сүйүүм» деп атады жана аны токтотууну сурангандан кийин дагы, анын денеси жөнүндө бир нече жолу тамашалап, каалабаган комментарийлерди айтты. Бул туурабы?

Жок. Жыныстык асылууга Жумушта каалаган сексуалдык комментарийлер же жүрүм-турум кабыл алынбайт. Бул туура эмес жана уюм чара көрүп, сизге колдоо көрсөтүү үчүн билдиришиңиз керек.

3 Дамиранын кесиптеши социалдык тармактарда анын каалабаган билдирүүлөрүн, анын ичинде денеси жөнүндө анекдотторду жана аны токтотууну айткандан кийин жалгыз жолугушууга чакырууларды жөнөтүп турду. Бул туурабы?

Жок. Бул санариптик куугунтук. Интернетте кайталанган, каалабаган же сексуалдык билдирүүлөрдү жөнөтүү зомбулуктун бир түрү болуп саналат жана билдирилиши керек.

4 Миранын жумушчулардын турак жайындагы кошунасы башка жамааттан келген эркектер менен сүйлөшсө, ага зыян келтирем деп коркуткан. Бул туурабы?

Жок. Бул физикалык зомбулук жана коркутуу коркунучу. Ким менен сүйлөшүп жатканыңызды көзөмөлдөөгө эч кимдин укугу жок. Бул туура эмес жана уюм чара көрүп, сизге колдоо көрсөтүү үчүн билдиришиңиз керек.

5 Түшкү тыныгуу учурунда эркек жумушчу аял кесиптешинин сырткы көрүнүшү жөнүндө орой тамашаларды жана жагымсыз комментарийлерди айта берет. Ал аны токтотууну суранат, бирок ал күлүп: «Муну олуттуу кабыл алба, биз тамашалайбыз», - деп улантат. Бул туурабы?

Жок. Бул куугунтук жана урматсыз жүрүм-турум. Бул жүрүм-турум дароо токтотулушу керек жана уюм чара көрүп, колдоо көрсөтүшү үчүн көзөмөлчүгө же даттануу механизми аркылуу билдирилиши мүмкүн.

6 Аял жетекчиси эркек жумушчуну коопсуздук эрежелерин сактоону жана тапшырмасын аткарууну суранат. Ал аялдардын буйругун кабыл албай жатканын айтып, угуудан баш тартат. Бул туурабы?

Жок. Бул басмырлоо жана кадыр-барксыз мамиле кылуу. Бардык көзөмөлчүлөр, эркек же аял, бирдей ыйгарым укуктарга жана жоопкерчиликке ээ. Бирөөнүн жынысына байланыштуу көрсөтмөлөрдү аткаруудан баш тартууга жол берилбейт. Супервайзер арыз берүүгө укуктуу жана жумуш берүүчү урматтуу жүрүм-турумду камсыз кылуу үчүн кийлигишиши керек. Ушундай жол менен иштеген кызматкер жумуш ордунун эрежелерине ылайык тартиптик кесепеттерге дуушар болушу мүмкүн.

Укуктарыңызды билиңиз:

УЛУУ БРИТАНИЯДА КАЙДАН ЖАРДАМ АЛУУГА БОЛОТ

Гендердик зомбулук, анын ичинде сексуалдык эксплуатациялоо, кордоо жана ыдык көрсөтүү сезондук жумушчуларга, алардын үй-бүлөсүнө жана жамаатына кыска жана/же узак мөөнөттүү олуттуу кесепеттерге алып келет. Бул физикалык зыянга, каалабаган кош бойлуулукка же инфекцияларга, тынчсыздануу же депрессия сыяктуу эмоционалдык стресске, стигмага жана изоляцияга, кирешеден жана жумушка орношуудан ажырап калууга, ал тургай айрым учурларда укуктук көйгөйлөргө алып келиши мүмкүн. Бул кесепеттер көп учурда бири-бири менен байланышкан: мисалы, начар ден соолук психикалык бакубаттуулукка терс таасирин тийгизиши мүмкүн, бул өз кезегинде иштөө жана киреше табуу мүмкүнчүлүгүн чектейт. Сезондук жумушчулар үчүн гендердик зомбулуктун ар кандай түрү жумушта гана эмес, турак жайда, саякат учурунда же жкоомчулукта да болушу мүмкүн. Ошондуктан өз укуктарыңызды билүү, зарыл болгондо колдоо сурап жана калыбына келүү үчүн ар тараптуу жардам алуу маанилүү. Улуу Британияда сезондук жумушчу болуп жүргөндө, сиз Улуу Британиянын тургуну болбосоңуз же англис тилин жакшы билбесеңиз да, акысыз жана купуя кам көрүүгө укуктуусуз.

Улуу Британиянын мыйзамдары сизди кордоодон, ыдык көрсөтүүдөн жана эксплуатациядан коргойт: жумушта, турак жайыңызда жана коомдук жайларда. Сиз жалгыз эмессиз. Эгер бир нерсе болуп кетсе, бул зомбулук, куугунтуктоо же жашоо же иштөө үчүн кооптуу шарттар болобу, сизге жардам берүүгө даяр адамдар жана уюмдар бар.

Төмөнкү бөлүмдөрдө кайда барууну, кимге чалууну жана кандай колдоо алуу жөнүндө так маалымат таба аласыз. Бул байланыш жана кызматтарды билүү сизге тез арада иш алып барууга жана коопсуздугуңузду сактоого жардам берет.

Улуу Британиянын мыйзамдары

Улуу Британияда гендердик зомбулукка жана сексуалдык эксплуатацияга, зомбулукка жана кыдык көрсөтүүгө катуу тыюу салынат жана мындай аракеттер кылмыш жообуна тартылат. Мыйзамдар ар бир адамды, анын ичинде сезондук жумушчуларды, виза статусуна, тил билүүсүнө жана бул өлкөдө болуунун узактыгына карабастан коргойт. Зомбулуктан аман калгандарар дайым коргоо жана колдоонун борборунда турат, жардам акысыз жана жашыруун түрдө көрсөтүлөт.

Иш берүүчүлөр жумуш ордунда сексуалдык зомбулуктун алдын алуу боюнча мыйзамдуу милдеттери бар. Эгер ыдык көрсөтүү орун алса, алар аны токтотуу жана кайталанышынын алдын алуу үчүн дароо чара көрүшү керек. Бул милдетти аткарбоо мыйзам бузуу болуп саналат. Зомбулукка, эксплуатацияга же ыдык көрсөтүүгө күнөөлүү деп табылган ар бир адам кылмыш жоопкерчилигине тартылып, түрмөгө жана Улуу Британияга кайра кирүү укугу чектелген депортацияга дуушар болушу мүмкүн.

Улуу Британиянын мыйзамдары дискриминациядан, зордук-зомбулуктан, эксплуатациядан жана кыянаттык менен пайдалануудан коргойт.

2010-жылдагы Теңдик жөнүндөгү Мыйзамы

жумушчуларды гендердик негизде басмырлоонун бардык түрлөрүнөн, анын ичинде адилетсиз мамиледен же кыянаттыктан коргойт.

Жумушчуларды коргоо (2010-жылдагы Теңдик жөнүндөгү мыйзамды өзгөртүү) Мыйзам 2023

Жумуш берүүчүлөр жумуш учурунда жумушчуларды сексуалдык зомбулуктан коргоо үчүн акылга сыярлык кадамдарды жасашы керек.

Сексуалдык кылмыштар жөнүндөгү 2003-жылдагы Мыйзам

куугунтуктоо, кол салуу жана кордоо сыяктуу каалабаган сексуалдык иш-аракеттерди кылымыш жоопкерчилигине тартат.

Үй-бүлөлүк зомбулук актысы 2021

Үй-бүлөлүк зомбулуктан, анын ичинде мигранттарды коргойт.

Улуу Британияда колдоо кызматтары

Кээде зомбулук болгондо өзүңүздү жалгыз сезип, эч кимге кереги жоктой ойдо болушуңуз мүмкүн. Чындыгында, сизге жардам бере турган квалификациялуу адистер бар. Бул кызматтар адатта, купуя, акысыз жана Улуу Британиянын бардык аймактарында жеткиликтүү, бирок алар бардык тилдерде кызмат көрсөтө албайт. Эгер сиз аларга кайрылууну чечсеңиз, сизди угуп, андан ары кандай аракет кылуу керектигин көрсөтө турган .

Сезондук жумушчу катары сиз Улуу Британияда жүргөндө коопсуз эмгек жана жашоо шарттарына, ошондой эле медициналык жардамга жеткиликтүүлүк укугуңуз бар. Бул укуктарды билүү жумуш учурунда ден-соолукта жана коопсуз болууга жардам берет.

Улуттук саламаттык сактоо кызматы (NHS) бекер кызматтарды сунуштайт. NHS кызматтары орус, казак жана өзбек тилдеринде кесипкөй тилмеч кызматын көрсөтө алат. Сиз Улуу Британия боюнча төмөнкүлөрдү камтыган бекер негизги медициналык жардам ала аласыз:

- Жыныстык саламаттыкты сактоо кызматтары. Жыныстык жол менен жугуучу инфекцияларды аныктоо жана дарылоо.
- Үй-бүлөнү пландаштыруу кызматтары. Контрацепция боюнча кеңеш жана колдоо (бирок токтотуу же төрөттү дарылоо эмес).
- Зомбулуктан кийинки кам көрүү. Эгер сиз сексуалдык зомбулукка, үй-бүлөлүк зомбулукка же башка кордукка кабылган болсоңуз, медициналык жана психологиялык колдоо.

Саламаттыкты сактоо кызматтары үчүн, сезондук жумушчулардын алдын ала багыттоо боюнча колдонмонун 5-модулунан кененирээк маалымат таба аласыз.

Улуу Британияда сексуалдык зомбулук же зордуктоодон кийинки колдоо

Ар дайым эсиңизде болсун: бул эч качан сиздин күнөөңүз эмес. Сиз жынысыңызга, сүйлөгөн тилиңизге же иммиграциялык статусуңузга карабастан, урматтоого, коопсуздукка жана жардамга татыктуусуз. Мүмкүн болсо, досуңуздун же ишенген адамыңыздын жаныңызда боло алабы, карап көрүңүз.

Алгачкы 72 саатта эмне кылуу керек

Ден соолугуңузду коргоо жана калыбыңызга келүү үчүн акысыз жана купуя кызматтар бар.

Мүмкүн болушунча эртерээк медициналык жардам кайрылыңыз.

- Мүмкүн болушунча тезирээк барган жакшы, бирок сиз каалаган убакта жардам сурасаңыз болот.
- Эрте жардам алуу:
    - Зордуктоодон кийин кош бойлуулуктун алдын алат.
    - Сизди жугуштуу оорулардан, анын ичинде ВИЧ инфекциясынан коргойт.
    - Эгер сиз кийинчерээк полицияга кайрылууну чечсеңиз, болгон окуяны медициналык далилдер менен камсыз кылууга жардам берет.

Улуу Британиядагы колдоо кызматтары сизге кандай колдоо көрсөтө алат

Улуу Британиянын колдоо кызматтары аркылуу сиз:

Болуп өткөн окуялар жөнүндө коопсуз сүйлөшүп, эч кандай баа берүүсүз угулууга мүмкүнчүгүңүз болот.

- Физикалык жаракаттары же эмоционалдык колдоо үчүн медициналык жардамга кайрылууга жардам аласыз
- Тажрыйбалуу адистерден же терапевттерден кеңеш аласыз.
- Эгерде полицияга билдирүүнү чечсеңиз, мыйзамдык мүмкүнчүлүктөрүңүздү түшүнөсүз.
- Тергөө же соттук процесстер учурунда колдоо алып, адилеттик системасын түшүнөсүз

Кылмыш жөнүндө билдирүүнү чечсеңиз, колдоо кызматтары төмөнкүлөрдү түшүндүрөт:

- Полиция кызматы сиздин ишиңизди кандайча иликтээрин.
- Улуу Британиянын Королдук айыптоо кызматынын (CPS) милдеттери.
- Ишиңиз сотко жетсе, эмнени күтүүгө болоорун.

Коопсуздугуңуз үчүн Улуу Британиядагы маанилүү байланыш номерлери

Жардам керек болгондо байланыш номерлерине тез жетүү үчүн аларды жазып, мисалы, капчыгыңызда, телефонуңузда же ноутбугуңузда сактаңыз.

Өзгөчө кырдаалдарда жана чукул эмес шарттар үчүн улукттук жардам байланыштары

Номери	Кандай жагдайда байланышуу керек	Кандай жардам аласыз
999	**Өзгөчө кырдаалда (коркунучтуу, олуттуу кырсык, зомбулук)**	**Полиция, улуттук саламаттыкты сактоо кызматы (NHS) же өрт өчүрүү кызматтары**
101	**Чукул эмес кырдаалдарда**	**Полиция**
111	**Акысыз медициналык кеңеш алуу үчүн, каалаган убакта, күнү-түнү**	**Медайым же дарыгер менен сүйлөшөсүз**

Мигранттарга колдоо көрсөтүүгө адистешкен жана Сезондук жумушчулар программасы менен тааныш бейөкмөт уюмдар тиешелүү жардам жана жолдомо берүү боюнча кеңеш беришет. Кызмат акысыз жана купуялуулук сакталат.

Бейөкмөт уюмдун аталышы	Байланыш маалыматтары	Көрсөтүүлүчү кызмат:
Эмгек укуктары борбору (Work Rights Centre)	**0300 4000 100** **contact@workrightscentre.org**	Мигранттар тарабынан түзүлгөн кайрымдуулук уюму, ал мигранттарга эмгек укуктарын коргоого жана социалдык мобилдүүлүгүн жакшыртууга колдоо көрсөтөт. Көп тилдүү командасы бар (анын ичинде орус тилин билген адистер), Сезондук жумушчулар программасынын жумушчуларына ар кандай маселелер боюнча жардам берүүдө тажрыйбалуу.
Жумушчуларды колдоо борбору - Шотландия (Worker Support Center - Scotland)	**800 058 1633** **support@workersupportcentre.org.uk**	Сезондук жумушчулар программасынын жумушчуларына ар түрдүү маселелерде жардам берүүдө тажрыйбалуу көп тилдүү кеңешчилер (анын ичинде орус тилинде) аркылуу купуя жардам сунуш кылган көз карандысыз уюм.

Тийиштүү ишеним телефондору

Улуу Британияда кайсы жеринде экениңизге жараша (Англия, Шотландия, Уэльс же Түндүк Ирландия), ар кандай ишеним телефондору бар. Аларды жазыңыз же телефонуңуздун байланыштар тизмесине сактаңыз. Кызматкерлер сизди купуя шартта угуп, тийиштүү уюмга багыттап, котормо кызматтарын уюштура алышат.

Жайгашкан жери	Ишеним телефон номери/ интернет сайты	Көрсөткөн кызматы:
Улуу Британия	0808 2000 247 https://www.nationaldahelpline.org.uk	Үй-бүлөлүк зомбулук боюнча улуттук ишеним телефону. Үй-бүлөлүк зомбулуктун курмандыктарына акысыз жана купуя колдоо көрсөтүү үчүн ишеним телефону 24/7
Англия жана Уэльс	0808 500 2222 https://247sexualabusesupport.org.uk	Сексуалдык зомбулук боюнча улуттук ишеним телефону. Зомбулуктун жана сексуалдык зомбулуктун курмандыктарына акысыз жана купуя колдоо көрсөтүү үчүн ишеним телефону 24/7
Улуу Британия	0808 801 0818 https://thesurvivorstrust.org/	Survivors Trust улуттук ишеним телефону. Зордук-зомбулуктун, сексуалдык зомбулуктун жана кыяныттык мамиленин курмандыктарына акысыз жана купуя колдоо көрсөтөт.

Жайгашкан жери	Ишеним телефон номери/ интернет сайты	Көрсөткөн кызматы:
Шотландия	08088 010 789 https://www.scottishwomensrightscentre.org.uk/	Шотландиянын Аялдардын укуктары борбору Ишеним телефону Шотландияда жашаган зомбулукка же кордукка кабылган аялдарга ачык.
Уэльс	0800 731 8147 https://bawso.org.uk/ru/ Веб-сайт доступен на русском языке	BAWSO - Уэльстеги үй-бүлөлүк зомбулукка, сексуалдык зомбулукка жана адам сатууга дуушар болгон этникалык азчылыктардын аман калгандарына практикалык жана эмоционалдык колдоо көрсөтүүчү алдыңкы уюм болуп саналат.
Түндүк Ирландия	028 9032 6803 https://nexusni.org/ 0808 802 1414 help@dsahelpline.org	Nexus NI - сексуалдык зомбулуктан жабыр тарткандарга колдоо көрсөтөт . Кордук мамилелерден/үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркаган ар бир адам 24/7 Үй-бүлөлүк жана сексуалдык зомбулукка жардам берүү ишеним телефону же dsahelpline.org аркылуу колдоого ээ болот http://www.dsahelpline.org/.

Эркектерди колдоо

Көп учурда эркектер зомбулуктун курмандыгы болбойт деген туура эмес ишеним бар. Бул жомок эркектерге сүйлөп, кооптуу жагдайларды жаратууну кыйындатат. Улуу Британияда эркектерге арналган кызматтар бар, анда сизди урматтоо менен жана айптоосуз угушат.

Ар бир адам коопсуздукка жана кадыр-баркка укуктуу.

Жайгашкан жери	Ишеним телефон номери / сайты	Кызматы:
Англия жана Уэльс	0808 800 5005 https://safeline.org.uk	Эркектерге кол салуу боюнча улуттук ишеним телефону. Сексуалдык зомбулуктан жабыркаган же коркунучта болгон эркектерге акысыз, көз карандысыз жана жашыруун колдоо көрсөтөт.

Улуу Британиядагы зордук-зомбулукка кабылган бардык адамдарды кадыр-барк, коопсуздук жана урматтоо менен колдоого даяр уюмдардын тизмеси.

Сексуалдык чабуулдарды көрсөтүү борборлору (SARCs) SARCs сиз ала турган коопсуз клиникалар: • Жаракат алуу үчүн ыкчам медициналык жардам. • Кош бойлуулук жана жыныстык жол менен жугуучу инфекциялар боюнча тесттери. • Соттук-медициналык экспертиза, эгерде сиз тандасаңыз. Далилдер полицияга билдирүү керекпи же жокпу деген чечим кабыл алынганга чейин бир нече ай же жыл бою сакталышы мүмкүн. • Купуя кеңештер жана башка кызматтарга шилтеме берүү. **Жакынкы SARC табуу: https://www.nhs.uk/service-search/sexual-health-services/find-a-rape-and-sexual-assault-referral-centre/ https://www.nhs.uk/service-search/sexual-health-services/find-a-rape-and-sexual-assault-referral-centre/** же 0330 223 0099 чалуу.	**Самариялыктар** угуу кызматы аркылуу оор мезгилди башынан өткөрүп жаткандарга колдоо көрсөтүшөт. https://www.samaritans.org/how-we-can-help/contact-samaritan Жардам тилкеси 116 123

Аялдарга жардам

Аялдарга жардам берүү — эбул өлкө боюнча аялдар менен балдарга 300дөн ашуун жергиликтүү өмүрдү сактап калуу кызматтарын көрсөтүүчү 180ден ашуун мүчөлүк кызматтардын федерациясы. Эгерде сиз жергиликтүү Аялдар Жардамы мүчө кызматын колдоону кааласаңыз, кошумча маалымат алуу үчүн каталогду издеңиз.
https://www.womensaid.org.uk/information-support/womens-aid-directory/

⚠️ **Эсиңизде болсун:** сиздин коопсуздугуңуз Улуу Британиянын мыйзамдары менен корголот жана жардам алуу миграциялык статусуңузду өзгөртпөйт.

3-кадам

КАЙТЫП КЕЛҮҮ. МЕКЕНДЕ КОЛДОО АЛУУ

Үйгө кайтуу көбүнчө саякаттын өзү сыяктуу эле кыйын. Сезондук жумушчулар чет өлкөдө убакыт өткөргөндөн кийин үй-бүлөлөрүнө, жамааттарына жана жумуш орундарына реинтеграциялоодо жаңы кыйынчылыктарга дуушар болушу мүмкүн.

Реинтеграциялык чакырыктар

- Үй-бүлөлүк динамикага ылайыкташтыруу

Көптөгөн жумушчулар, айрыкча аялдар, чет өлкөдө иштеп жатканда, мисалы, жеке кирешелерди, документтерди башкарууну, каттоону же көз карандысыз чечимдерди кабыл алууда өздөрүн ишенимдүү жана өз алдынча сезиши мүмкүн. Үйгө кайтып келгенде, үй-бүлөлөр үйдөгү ролдорго байланыштуу ар кандай күтүүлөргө ээ болушу мүмкүн, бул кээде өзгөрүүлөргө же түшүнбөстүктөргө алып келиши мүмкүн.

- Экономикалык күтүүлөр

Үй-бүлөлөр кайтып келген жумушчулар «көп акча тапкан» деп ойлошу мүмкүн, бул үй-бүлөнү багуу үчүн күтүүлөргө жана кысымга алып келиши мүмкүн, кээ бир учурларда чыр-чатактарга же атүгүл каржылык кыянаттыкка алып келиши мүмкүн.

- Чет өлкөдө зордук-зомбулукка же куугунтукка кабылган

адамдар, кээде чет өлкөдө иштегендиктен, өз коомчулугунун стигмасынан же айыптосунан коркушу мүмкүн.

- Эмоционалдык жана психикалык саламаттыкты чыңдоо

Чет өлкөдөгү терс тажрыйбалардан келип чыккан маданий шок, стресс жана/же жаракат алуу реинтеграция мезгилин эмоционалдык жактан оорлоштурушу мүмкүн.

Үйгө кайтуу кубанычтуу да, оор да болушу мүмкүн. Айрым аялдар жана эркектер жетишкендиктери менен сыймыктанышат, ал эми башкалар өзүн жалгыз сезиши же түшүнбөшү мүмкүн. Сиздин талыкпаган эмгегиңиз үй-бүлөңүзгө гана жардам бербестен, жамаатыңызга жана өлкөңүздүн экономикасына да салым кошту.

⚠️ **Эсиңизде болсун:** мигрант жана сезондук жумушчулар көндүмдөрдү, эмгекти жана каржылык колдоону камсыз кылып, коомго маанилүү салым кошушат. Сиз саякатыңыз, күчүңүз жана берилгендигиңиз менен сыймыктанышыңыз керек. Сиз жетишкендиктериңиз үчүн урматтоого жана таанууга татыктуусуз.

Колдоо параметрлери

Кайтып келген кызматкерлер жашыруун жардам жана колдоо бар экендигин билиши керек:

- Жашыруун кеңеш алуу. Коопсуз жана колдоо чөйрөсүндө кыйынчылыктар же травмалар жөнүндө сүйлөшүү үчүн консультациялык кызматтарга жетүү.
- Жергиликтүү шилтемелер. Кризистик борборлор, юридикалык жардам көрсөтүү кызматтары жана коомдук уюмдар практикалык жана эмоционалдык колдоо көрсөтө алышат.
- Кесиптештер арасындагы колдоо тармактары. Башка кайтып келгендер менен байланышуу обочолонуу сезимин азайтып кыйынчылыктар менен күрөшүүгө жардам берет.

Эгер сиз билдирүүнү чечсеңиз

Кээде, жумушчулар Улуу Британияда жүргөндө өздөрүн коопсуз сезишпейт же зордук-зомбулук, куугунтук же эксплуатация жөнүндө билдирүүгө даяр эмес болушат. Жумушсуз калуудан, тил тоскоолдуктарынан же кимге ишенерин билбей калуудан коркуу муну оорлотушу мүмкүн. Маанилүүсү, жумушчулар өз укуктарын түшүнүп, даттануунун кандай варианттары жана колдоо кызматтары бар экендигин билишет жана кааласа, аларга кире алышат.

Эгер Улуу Британияда сизге бир нерсе болсо жана ошол учурда билдире албасаңыз, анда үйүңүзгө кайтып келгенден кийин жардам сурап кайрылууга укугуңуз бар. Сиз төмөнкүлөрдү билдирүүнү тандасаңыз болот:

- Медициналык, психологиялык же юридикалык колдоо.
- Ошол эле адам же системанын башка жумушчуларына келечектеги зыянын алдын алуу.
- Убакыт өтүп кеткенине карабастан, өз укуктарыңызды жана кадыр-баркыңызды коргоңуз.

Кыргызстандагы колдоо кызматтары жана даттануу механизмдери сизге кайтып келгенден кийин дагы жардам бере алат. Эл аралык принциптер Улуу Британиядагы жумушуңуз аяктагандан кийин коргоого болгон укугуңуз токтобой тургандыгына кепилдик берет.

⚠️ **Эсиңизде болсун:** сиздин арызыңыз олуттуу жана жашыруун каралат. Бул сиздин кайра иммиграцияга же келечекте чет өлкөдө иштөө мүмкүнчүлүктөрүн издөө укугуңузга таасир этпейт.

Толугураак маалымат алуу үчүн “Кылмыш жөнүндө арыз берүү” бөлүмүнөн караңыз.

Кыргызстандагы Ишеним телефон номерлери

- Мейманканалар: 115
- Бардык чалуулар купуя жана жашыруун. Ишеним телефону балдардын жана аялдардын укуктарын коргоого байланыштуу бардык маселелер боюнча чалууларды кабыл алат.

Кыргызстандагы колдоо кызматтары жана кризистик борборлор

Кыргызстандагы кризистик борборлор сезондук жумушчулардын кыйынчылыктарын түшүнгөн жана оор кырдаалдарда жардам берүүгө даяр адистерден турат.

Эмгек, социалдык коргоо жана миграция министрлигинин расмий сайтынан ишеним телефондорду жана кризистик борбордун байланыштарын таба аласыз:

Кесипкөй адистер менен сүйлөшүүдөн тартынбаңыз. Бөлүшүү алсыздык эмес, ал күч болушу мүмкүн, эгерде сиз кол сунууну тандасаңыз, колдоо көрсөтүлөт. Сиздин тажрыйбаңыз маанилүү экендигин билиңиз. Сиз жалгыз эмессиз, бир нерсе болуп кетсе, зордук-зомбулук, куугунтук же кордук болобу, сизге жардам берүүгө даяр адамдар жана уюмдар бар. Бул байланыштарды жана кызматтарды билүү сизге тез арада иш-аракет кылууга жана кол сунууну тандасаңыз, коопсуз болууга жардам берет.

МИСАЛ СУРООЛОР/СЦЕНАРИЙЛЕР

1 Амина Улуу Британияда жүргөндө жетекчи тарабынан сексуалдык зомбулукка кабылганын билдирди. Кайтып келгенден кийин, программа операторунун агенти ага мындан ары эч качан программага кирүүгө уруксат берилбейт, анткени ал «көйгөйлөрду жаратты» деп айтты. Бул туурабы?

Жок. Бул өч алуу жана кызмат абалынан кыянаттык менен пайдалануу. Бузуу тууралуу билдирүү - бул укук жана эч ким жумушчуну ачык айтканы үчүн жазалоого же бөгөт коюуга укугу жок. Бул туура эмес жана уюм чара көрүп, сизге колдоо көрсөтүү үчүн билдирилиши мүмкүн. Сиз ар дайым анонимдүү түрдө билдире аласыз.

2 Үйүнө кайтып келгенден кийин, Наргиз үй-бүлөсү менен кайтып келгенине карабастан, өзүн жалгыз сезип, стресске кабылды. Ал жергиликтүү социалдык колдоо борборунун адисине барууну чечти. Профессионал менен сүйлөшүү ага өзүн күчтүү сезүүгө жана колдоого жардам берди. Жардам издөө алсыздыктын эмес, күчтүн белгиси. Кызматтар жумушчуларды кайтып келгенден кийин психологиялык жана социалдык колдоо көрсөтүү үчүн жеткиликтүү.

3 Улуу Британиядагы сезондук ишинен кийин Айжан менен Мурат кайтып келгендер үчүн жергиликтүү гранттык программага арыз беришти. Гранттын жардамы менен алар жабдууларды сатып алып, чакан үй-бүлөлүк бизнесин кеңейтишти. Кайтарылгандар мындай программалардан пайдалана алабы?

Ооба Миграциядан кийин жумушчуларды колдоо үчүн реинтеграция же грант программалары бар. Алар кирешеңизди инвестициялоого, жаңы мүмкүнчүлүктөрду түзүүгө жана үй-бүлөңүздүн жыргалчылыгын жакшыртууга жардам берет.

4 Мира сезондук жумуштан кайтып келгенде, кээ бир кошуналар чет өлкөдө жашагандан кийин «өзгөрду» деп ушак айта баштады. Ал капа болуп, адамдар менен жолугушууну токтотту. Кийинчерээк, алар бири-бирин колдоп, тажрыйба бөлүшө алышы үчүн, чет өлкөдө иштеген башка аялдар менен чакан топ түзүүнү чечти. Сиздин тажрыйбаңызды түшүнгөн адамдар менен байланышта болуу реинтеграцияны жеңилдетет жана позитивдүү кылат.

ТУУРА ЭМЕС ЖҮРҮМ-ТУРУМ ЖӨНҮНДӨ БИЛДИРҮҮ

Сиз өзүңүздү коргоого, Улуу Британияга жалдоо учурунда, иштеп жүргөндө же үйүңүзгө кайтып келгенден кийин каалаган этапта туура эмес жүрүм-турум, эксплуатация же кыянаттык жөнүндө билдирүүгө укуктуусуз. Эгер кимдир бирөө сизге адилетсиз мамиле кылса же сизди куугунтуктаса, анда аны ар кандай расмий каналдар аркылуу коопсуз түрдө билдирсеңиз болот.

Улуу Британиянын программа оператору же анын подряддык жалдоо агенттиги

Эгер сиз өзүңүздү кооптуу сезсеңиз, анда Улуу Британиянын Программа Операторунун же анын Улуу Британиянын Программа Операторунун атынан Кыргызстанда жалдоо иштерин жүргүзгөн субподряддык жалдоо компаниясынын жогорку деңгээлдеги жетекчилигине түздөн-түз билдире аласыз (эскертүү: төмөндөгү тизме 2025-жылдын 2-октябрына карата жарактуу). Бул анонимдүү түрдө жасалышы мүмкүн.

Agri-HR айыл чарбадагы кадрдык компаниясы ресурстары	**447484855296**	info@agri-hr.com	www.agri-hr.com
Fruitful Jobs – жемиш чогултуу жана айыл чарба жумуштары боюнча оператор компания	**01989 500 130**	info@fruitfuljobs.com	www.fruitfuljobs.com
HOPS Эмгек чечимдери HOPS Labour Solutions – эмгек ресурстарын камсыздоочу компания	**02476 698 000**	hello@hopsls.com	www.hopslaboursolutions.com
Pro-Force – айыл чарба жана өндүрүш тармагындагы кадрдык оператор компания	**01227 733 880**	enquiries@pro-force.co.uk	www.pro-force.co.uk
Concordia – эл аралык кайрымдуулук уюму жана жумушка орноштуруу программасынын оператору		participantsupport@concordia.org.uk	www.concordia.org.uk/seasonal-work

GLAAга маалымат берүү (Эмгекти кыянаттык менен пайдаланууга каршы органы)

GLAA - Улуу Британиянын өкмөттүк агенттиги болуп саналат, ал жумушчуларга адилеттүү жана коопсуз мамилени камсыз кылуу үчүн жумуш берүүчүлөрдү (ошондой эле Программа Операторлору деп аталат) жөнгө салуучу жана лицензиялаган Улуу Британиянын өкмөттүк агенттиги. Эгер сиз эксплуатациялоо процессинде же Улуу Британияда иштеп жатканда лицензияланган жумуш берүүчү же программа оператору тарабынан эксплуатациялоонун, адилетсиз мамиленин же туура эмес жүрүм-турумдун кандайдыр бир түрүн баштан өткөрсөңүз же күбө болсоңуз, анда аны түздөн-түз GLAAга билдирсеңиз болот.

Атыңызды көрсөтүүнүн кажети жок жана билдирүүнү тийиштүү көңүл бөлүшөт.

- **чалуу менен 0800 432 0804 же**
- **электрондук почта аркылуу contact@gla.gov.uk.**

Туура эмес жүрүм-турум жөнүндө билдирүү сизди жана башкаларды коргоого жардам берет. Сиз кайрылганда, уюм кыянаттыкты токтотуу жана анын кайталанышына жол бербөө үчүн иш-аракет кыла алат. Бирок, арыз берүү ар дайым сиздин тандооңуз, кааласаңыз жана өзүңүздү коопсуз сезсеңиз гана жасаңыз. Маалымат берүү иш-аракеттерди жүргүзүү үчүн тынчсызданууңузду бөлүшүүнү билдирет, бирок сиз чечим кабыл албасаңыз, ал автоматтык түрдө полицияга кайрылбайт. Ошондой эле анонимдүү түрдө билдире аласыз. Бардык маалыматтар жашыруун сакталат жана жумуш ордун ар бир адам үчүн коопсуз жана кадыр-барктуу кылууга жардам берет.

Жыйынтыктап айтканда, ар бир жумушчу кайдан келгенине же кайсы жумушта иштегенине карабастан, коопсуздукка жана урматтоого укуктуу экендигин унутпаңыз. Зордук-зомбулукка, кордукка же куугунтукка эч качан жумушта, турак жайда жана күнүмдүк жашоодо жол берилбейт.

Чет өлкөдөгү сезондук иш жаңы мүмкүнчүлүктөрдү, көндүмдөрдү жана тажрыйбаларды ача алат. Укуктарыңызды жана милдеттериңизди билүү сизге ишенимдүү болууга жана ар бир этапта акылдуу чечимдерди кабыл алууга жардам берет: жалдоодон тартып Улуу Британиядагы убактыңызга чейин жана үйүңүзгө кайтып келгенге чейин. Ден соолугуңузга жана коопсуздугуңузга кам көрүүнү, башкаларды урматтоону жана муктаж болгондо колдоо издөөнү унутпаңыз.

Эгер сизге же сиз тааныган адамга бир нерсе болсо, сиз жалгыз эмессиз. Бул байланыштарды жардам суроо, көйгөй жөнүндө билдирүү же кеңеш алуу үчүн колдонсоңуз болот.

Сиздин эмгегиңиз, коопсуздугуңуз жана кадыр-баркыңыз маанилүү!

Сиздин үнүңүз маанилүү, жана укуктарыңыз мыйзам менен корголот!

ЖАРАНДАРДЫ ЧЕТ ӨЛКӨДӨ ИШКЕ ОРНОШТУРУУ БОРБОРУ
ЦЕНТР ТРУДОУСТРОЙСТВА ГРАЖДАН ЗА РУБЕЖОМ

IOM
UN MIGRATION